

AXLOQIY TARBIYANING DOLZARB MASALALARI TADQIQI

Quvondiqova Sohiba Orif qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universitetining
Filologiya va tillarni o`qitish (o`zbek tili)
ta'lim yo`nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy axloqiy tarbiya sohasida erishilgan natijalar va bu jarayonda kuzatilayotgan dolzarb muammolar tahlil qilingan. Axloqiy tarbiyaning jamiyat rivoji, yosh avlodning ma'naviy kamolotga erishishi va umumiy insonparvar qadriyatlarni shakllantirishdagi o`rni yoritilgan. Shuningdek, globallashuv va raqamli texnologiyalarning ta'siri, ijtimoiy institutlar bilan bog`liq muammolar hamda ularni bartaraf etishdagi innovatsion yondashuvlarning ahamiyati xususida fikr yuritilgan. Tadqiqotning natijalari axloqiy tarbiya samaradorligini oshirishga yo`naltirilgan amaliy tavsiyalarni o`z ichiga oladi.

Kalit so`zlar: Axloqiy tarbiya, ma'naviy qadriyatlar, yoshlar tarbiyasi, etika, globallashuv, raqamli texnologiyalar, ijtimoiy institutlar, innovatsion yondashuvlar.

KIRISH. Axloqiy tarbiya har doim jamiyatning ma'naviy rivojlanishi va barqarorligini ta'minlashda muhim o`rin tutib kelgan. Bugungi globallashuv davrida axloqiy me'yorlar va qadriyatlar nafaqat milliy, balki xalqaro darajada ham yangicha mazmun kasb etmoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kundalik hayotga chuqur kirib borishi axloqiy tarbiyaning an'anaviy shakllarini o`zgartirib, yangi yondashuvlarni joriy etishni talab qilmoqda. Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatda ijtimoiy aloqalarning zaiflashishi, individualizmning kuchayishi va axloqiy mas'uliyatning susayishi kabi omillar axloqiy tarbiya tizimining samaradorligini

pasaytiruvchi muammolar sifatida yuzaga chiqmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy tarbiyasi masalasi dolzarb bo'lib, bu jarayonda ta'lim tizimi, oila muhiti, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilikning birgalikdagi harakati muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqotda zamonaviy axloqiy tarbiyaning erishilgan yutuqlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish uchun taklif etilayotgan innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Ushbu mavzuni ilmiy o'rganish, axloqiy tarbiyaning jamiyatda barqaror rivojlanish va yosh avlod ma'naviy kamoloti uchun tutgan o'rnini yanada aniqlashtirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Axloqiy tarbiya masalasi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va nazariy ishlanmalar axloqiy qadriyatlarning jamiyat hayotidagi o'rnini turli nuqtayi nazardan yoritadi. Qadimiy falsafiy asarlardan boshlab, zamonaviy ilmiy tadqiqotlargacha bo'lgan davr mobaynida axloq va tarbiya o'rtasidagi bog'liqlik doimo o'rganib kelingan. Qadimgi Sharq antik davr mutafakkirlari bo'lgan Konfutsiy, Lao-Szi, Aflotun, Arastu va Suqrotlar axloqiy qadriyatlarning inson shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyatini e'tirof etib, uni jamiyat barqarorligi uchun zaruriy omil sifatida ta'riflashgan. O'rta asrlar davrida diniy va ma'naviy qadriyatlarning axloqiy tarbiyadagi ustunligi haqida ko'plab asarlar yozilgan. Jumladan, Muqaffa, Imom Buxoriy, Imom Termiziy. Al-Farobiy, Ibn Sino, Al-G'azoliy singari sharq mutafakkirlari¹ axloqni nafaqat shaxsiy fazilat, balki ijtimoiy mas'uliyatning muhim qismi sifatida ko'rsatganlar. Ushbu davrda axloqiy tarbiya asosan diniy nuqtayi nazar asosida shakllantirilgan bo'lsa-da, uning universalligi va zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mosligi o'z dolzarbligini yo'qotmagan. G'arb Renessansi allomalari axloqiy tarbiyani insoniyatning ma'rifiy taraqqiyotiga bog'liq jarayon sifatida ko'rib chiqishgan. Misol uchun, Jon Lokk va Immanuil Kant axloqiy tarbiya orqali inson ongida mas'uliyat va adolatni shakllantirish mumkinligini ta'kidlashgan. Immanuel Kantning "faol aql" haqidagi qarashlari, xususan, axloqiy prinsiplarning universalligi

¹ Ibn Mukaffa Abdullox. Al-adab al-vajiz. Nosiruddin Tusiy tarjimasi. 1921. — B. 8. 22

Forobiy. Baxt-saodatga erishuv xakida // Abu Nasr Forobiy. Risolalar. — T.: Fan, 1975. — B. 64

haqidagi g'oyalari, bugungi kunda ham axloqiy tarbiya jarayonlarida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy davrda axloqiy tarbiyani tahlil qilishda globallashtirish va texnologik taraqqiyotning ta'siri alohida o'rinni egallaydi. Shaxs rivojlanishiga oid tadqiqotlarda Erikson va Abraham Maslou² singari mutaxassislarning inson ehtiyojlari va rivojlanish bosqichlari haqidagi nazariyalari axloqiy tarbiya muammolarini o'rganishda keng qo'llanilmoqda. Maslouning ehtiyojlar piramidasida ko'rsatilgan o'zini namoyon qilish bosqichi axloqiy qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu qadriyatlar shaxsning o'z imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlarning axloqiy tarbiyaga ijobiy va salbiy ta'siri bo'yicha tadqiqotlar ham zamonaviy ilm-fan uchun dolzarb mavzular qatoriga kiradi. Tadqiqotchilar ijtimoiy tarmoqlarning axloqiy qadriyatlarni shakllantirish va targ'ib etish imkoniyatlarini ta'kidlash bilan birga, salbiy kontentning yoshlar ongiga zararli ta'sirini ham tahlil qilmoqdalar. Mazkur adabiyotlar³ tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy axloqiy tarbiya masalalarini o'rganishda bir-birini to'ldiruvchi yondashuvlardan foydalanish zarur. Falsafiy, psixologik va pedagogik nazariyalar integratsiyasi orqali axloqiy tarbiyaning milliy va global jihatlarini keng qamrab olish mumkin.

MUHOKAMA. Zamonaviy axloqiy tarbiya jamiyat taraqqiyoti va ma'naviy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil bo'lib, uning samaradorligi ko'plab ijtimoiy institutlar va omillar o'rtasidagi hamkorlik darajasiga bog'liq. Bu jarayonda zamonaviy tajriba va an'anaviy qadriyatlarning uyg'unlashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, 1) zamonaviy ta'lim tizimi axloqiy tarbiyani o'quv dasturlariga integratsiya qilish orqali yosh avlodda ijtimoiy mas'uliyat, adolat va mehr-shafqat kabi qadriyatlarni shakllantirishga

² Maslow A. H. A theory of human motivation //Psychological Review google schola. – 1943. – T. 2. – C. 21-28.

³ Fazilatli avlod. Uzluksiz ma'naviy tarbiya trilogiyasi. 3-qism. [Matn]: 7-18 yoshli bolalarni ma'naviy tarbiyalash bo'yicha qo'llanma. /Tuzuvchi mualliflar: A.Qodirov, M.Quronov, O.Musurmanova va boshqalar. – Toshkent: "Muharrir" nashriyoti. 2019. – B. 256. (2020 yil, yanvar)

e'tibor qaratmoqda. Bunda, o'quv jarayonlarida maxsus axloqiy mavzularning joriy qilinishi yoshlarning ma'naviy tushunchalarini boyitishda muhim qadamdir; 2) raqamli texnologiyalar axloqiy tarbiyada yangi yo'nalishlarni ochib bermoqda. Masalan, axloqiy mavzularga bag'ishlangan onlayn kurslar, vebinarlar va ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun axloqiy tushunchalarni oson va qiziqarli tarzda etkazish imkonini bermoqda; 3) globallashtirish jarayoni turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida axloqiy qadriyatlar almashinuviga zamin yaratmoqda. Bu jarayon, bir tomondan, milliy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam bersa, ikkinchi tomondan, umuminsoniy qadriyatlarning ahamiyatini anglashda muhim o'rin tutadi.

Shu o'rinda zamonaviy axloqiy tarbiyaning muammolarini nazardan chetlashtirmaslik darkor. Masalan, 1) ijtimoiy tarmoqlarning ikki tomonlama ta'siri: ijtimoiy tarmoqlar axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilish imkoniyatini bergani holda, salbiy kontentning yoyilishi yoshlar ongiga zararli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bu holat axloqsizlikning oddiy hodisa sifatida qabul qilinishiga olib kelishi ehtimoli mavjud. 2) Oila institutining zaiflashuvi: oilaning tarbiya jarayonidagi asosiy roli susayib borgan sababli, yosh avlodning ma'naviy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Buning natijasida, yoshlar orasida axloqiy mas'uliyat tushunchasi past darajada shakllanmoqda. 3) Qadriyatlar talqinining xilma-xilligi: turli ijtimoiy qatlamlarda axloqiy normalarning har xil talqin qilinishidek muammo umumiy axloqiy yondashuvlarni shakllantirishni qiyinlashtirmoqda. Bu holat yoshlarda tushunmovchilik va ma'naviy barqarorlikning zaiflashishiga sabab bo'ladi. 4) Tijoratlashuv jarayonining ta'siri: axloqiy tarbiya ba'zi hollarda tijorat manfaatlariga bo'ysundirilib, moddiy manfaatlar ma'naviy qadriyatlardan ustun qo'yilayotgani kuzatilmoqda. Bu holat axloqiy tarbiya samaradorligini pasaytirishga olib keladi.

XULOSA. Axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshirish uchun zamonaviy va an'anaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirish zarur. Milliy qadriyatlar va umuminsoniy

ideallarni mutanosib ravishda shakllantirish yosh avlodning ma'naviy rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanish, ta'lim tizimida axloqiy mavzularni chuqurroq yoritish va ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy axloqiy muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvlar zamonaviy axloqiy tarbiyaning yutuqlarini mustahkamlab, mavjud muammolarni bartaraf etishga yo'naltirilgan ijtimoiy-tarbiyaviy mexanizmlarni yaratish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Ibn Muqaffa Abdulloh. Al-adab al-vajiz. Nosiruddin Tusiy tarjimasi. 1921. — B. 8. 22
2. Forobiy. Baxt-saodatga erishuv haqida // Abu Nasr Forobiy. Risolalar. — T.: Fan, 1975. — B. 64
3. Maslow A. H. A theory of human motivation // Psychological Review google schola. — 1943. — T. 2. — S. 21-28.
4. Fazilatli avlod. Uzluksiz ma'naviy tarbiya trilogiyasi. 3-qism. [Matn]: 7-18 yoshli bolalarni ma'naviy tarbiyalash bo'yicha qo'llanma. /Tuzuvchi mualliflar: A.Qodirov, M.Quronov, O.Musurmanova va boshqalar. — Toshkent: "Muharrir" nashriyoti. 2019. — B. 256. (2020 yil, yanvar)
5. Турабова, С. К. (2023). Влияние современных технологий и социальных сетей на формирование молодёжи. Интернационал ссиентифис жоурнал оф Бируни, 2(3), 132-137.